

KUNSTZINNIGE OBESITAS?

een pleidooi voor lichtheid

Toen ik alle genomineerden voor de Rietveld prijzen 2007 op het trapbordes zag staan, kwam onwillekeurig het woord “zwaarwichtig” bij me op. Was het de transparante lichtheid van Rietvelds architectuur? Waarom zijn alle genomineerde werken - een enkele van Stefan Kaas uitgezonderd - zo zwaar? What happened to luchtigheid, frivoliteit, plezier? Is de endemische kwaal van deze tijd, de alom oprukkende obesitas, maar dan de geestelijke pendant, een soort geestelijke obesitas dus, nu ook de wereld van de kunst en de kunstkritiek binnengedrongen?

Niet dat de genomineerde werken niet goed zouden zijn. Sommigen zijn zelfs heel goed. Het zou ook niet aardig zijn ze hier te bekritisieren. Ook schelden op de jury is te voor de hand liggend. Zij doen het nooit goed, dat is bekend. Nee, deze overpeinzing drongt zich aan mij op, omdat mijn favorieten buiten de prijzen vielen. Dat zet aan 't denken - en twijfelen. Sla ik de plank zo volledig mis? Weer die oude vraag: ben ik gek of de wereld om me heen?

Ik zal proberen er twee te bespreken.

IN THE HOSPITALITY OF STRANGERS

Door een deur kom ik in een donkere ruimte. Tegen de linkerwand staat een rij bezoekers te kijken naar een projectie van een rij mensen op de wand tegenover hen. Een soort spiegelbeeld. De projectie beslaat de hele wand. De gespiegelde rij staat een Frans chanson te zingen. Iets van Charles Trenet of zo. Vrolijk, opgewekt, met een refrein dat telkens met hernieuwde kracht uit volle borst wordt ingezet. Het gaat maar door. Het loopt, ik bedoel op z'n Engels “it loops”, het is een “loop”. Negen mensen naast elkaar: dik, dun, oud, jong, man, vrouw, stijf, beweeglijk, explosief, ingetogen. Iedereen beweegt en zingt op zijn manier. Ik raak niet uitgekeken. Ben je uitgekeken op de een, dan schuift je blik naar een ander. And so on. En ondertussen dendert het chanson maar door, een beetje martiaal, als een marslied. Het is idioot, opwekkend, vrolijk makend, hilarisch, verslavend. Ik heb er iedereen naar toe geslept. Het is ook intelligent. Een

krachtige en supereenvoudige formule: de lineairiteit. Gewoon iedereen op een rijtje. Frontaal. Het brengt de beste musicalscène ooit in de herinnering, die uit “A Chorusline”: alle kandidaten op een auditie naast elkaar op de rand van het toneel, die één voor één hun verhaal doen. Het is ook: de Rockettes in Radio City Music Hall of een line-up van verdachten in een politiebureau. Het is de herhaling versus het individuele. Geen betere manier om te vergelijken dan zaken naast elkaar te zetten. Juxtapositie. Zoek de verschillen! Het is verrukkelijk.

Maar waar gaat dit over? Soms gaat kunst ergens over. Laurence Aegerter, een Française uit Marseille, heeft de mensen, die vlak boven en onder haar naam in de Telefoongids van Amsterdam staan, uitgenodigd voor een feestje bij haar thuis. Om elkaar te leren kennen. Vervolgens heeft ze haar gasten één voor één voor de camera gezet om een traditioneel Marseillaans lied te zingen. Als karaoke, Frans hoefde je er niet voor te kennen. De afzonderlijke opnamen zijn aan elkaar gemonteerd tot een chorusline van geïsoleerde individuen zonder gezamenlijkheid, een werkwijze, waardoor de onderlinge verschillen en het isolement des te pregnanter naar voren komen. Een soep waarin de smaken van de afzonderlijke ingrediënten niet mengen maar volstrekt op zichzelf staan. De extreme collage. Alles aan deze performers is onzeker. Wie zijn het? Waarom doen ze dit? Zijn ze zich bewust van hun omgeving, de context, van wie er naast ze staat? Zingen ze Frans of doen ze alsof? Wat zingen ze? Waar gaat de tekst over? Waar gaat dit werk over? Links van de projectie hangt zwakverlicht een pagina uit de Telefoongids met de geel gemarkeerde namen boven en onder de hare. Allemaal beginnend met Ae-. De pagina geeft een hint. Er is meer aan de hand. Gaat dit over emigratie, nostalgie, ontworteling, wortelschieten, inburgering, acceptatie, multiculturaliteit, de mens achter het nummer? Bedenk het maar, het doet er niet toe, het is eenvoudigweg verrukkelijk. Als je maar diep genoeg graaft kom je wel iets tegen. Misschien wel iets dieps. De lichte vrolijkheid aan de oppervlakte is misschien wel misleider dan de nadrukkelijke ernst van de werken, die al te nadrukkelijk over onrecht, eenzaamheid, onaangepastheid en/of uitzichtloosheid gaan.

Bij navraag blijkt het “La Canebiere” te zijn, een energiek en vrolijk met sterk Marseillaans accent gezongen lied uit 1935 over het karakter van de beroemdste straat van Marseille – en dan in metaforische zin natuurlijk weer

over dat van de Midderrandse vrouw. Het is ook altijd hetzelfde. Het "Geef mij maar Amsterdam" van Marseille. Het niet op elkaar reageren van de zangers, veroorzaakt door de aan elkaar gemonteerde afzonderlijke opnames, is analoog aan de telefoongids, waar de mensen 'buren' van elkaar zijn zonder elkaar te kennen. Laurence bevestigt hiermee haar aanwezigheid in de Amsterdamse gemeenschap en getuigt tegelijkertijd van de openheid van de Amsterdamse bevolking, die spontaan aan haar projekt mee wilden werken.

LOOP

Aan een plafondbalk tussen het lage en het hoge gedeelte van de expositieruimte van W139 is een zware machine met 2 wielen en een soort trechter als de hoorn van een oude pathfoon geschroefd. Daartussen hangt een grote lus van touw slap naar beneden, dikte hijstouw. Een druk op een knop zet de machine in werking. Het touw wordt met kracht omhoog geslingerd en vormt een dansende lijn in de vrije ruimte. Een soort lucht-tekening of lucht-animatie. De machine raast, het touw danst en slaat tegen de vloer. Op de vloer ontstaat een slijtplek en een patroon van hennepvezels aan weerszijden. Je ruikt het touw. Het is spectaculair en teatraal: het contrast tussen het slap neerhangende en het dansende touw is groot. En gevaarlijk, je moet niet te dicht bij komen. Het is ook slim, inventief, briljant. De uitnodiging om in W139 te exposeren kwam vrij kort voor het eindexamen. Met deze simpele ingreep pakte Zoro, de kunstenaar, de hele ruimte.

SUIKERSTORM

Iets soortgelijks doet hij in het oude gebouw van Rietveld. Vanuit de gang kijk je door een vitrine met een berg rose kristalsuiker en een schenkkannetje naar een installatie in een verder leeg lokaal: een stalen band op heuphoogte op poten rond een elektrisch plaatje. Onder de band op de vloer drie omhoog gerichte ventilatoren. Ieder heel uur giet Zoro uit het kannetje de rose kristalsuiker op de hard in de rondte draaiende hotplate, die geïmporiseerd middelpuntvliedend de ruimte in geslingerd en door de ventilatoren naar het plafond geblazen wordt. Lange roze plakkerige lijnen van suikerspin vullen de ruimte. Kinderen springen dansend naar het ronvliegende zoet, de ruimte vult zich met vaders met

kinderen op hun schouders. Het is feest. En weer een tekening of animatie in de ruimte.

En nu weer de vraag, die onmiddellijk gesteld wordt, zodra er pret, plezier en lol in het spel zijn: is dit wel kunst? Is het meer dan louter kermisattractie?

Om te beginnen: er zit een duidelijke lijn in Zoro's werk: beide installaties zijn kinetische sculpturen, die luchttekeningen of ruimteanimaties maken. Een onderzoekende geest, interesse in techniek en fysische verschijnselen, knutseldrang en beeldend vermogen leveren dansende touwen en cyclonen van suiker op. Maar is dit kunst? Als de aandacht, de concentratie en de passie, waarmee iets gemaakt is, verder gaan voorbij het punt, waar elk ander ophoudt - liefst tot het uiterste - is er een redelijke kans dat het kunst is. Lang geleden pakte een meisje achter de kassa van een supermarktje in de Haarlemmerstraat. een geseald plastic zakje gevuld met rijstkorrels en lucht uit mijn boodschappen en zei: "Moet je kijken." Ze spande het opbollende luchtkussentje strak op de counter en wreef er met een vinger over. De rijstkorrels sprongen met droge tikken omhoog tegen de bovenkant aan. Experiment? Wetenschap? Performance? Kunst? Onzin? Het was op z'n minst een manifestatie van een onderzoekende geest op een ongebruikelijke plek. Een begin

Terug naar Zoro. We kunnen er nog veel woorden aan verspillen. Voor mij maakt Zoro kunst. Hele goede kunst. Zelfs de machine in rust hoog aan de balk met het slappe koord was van een appellerende schoonheid. Je kan het werk fysisch bekijken, mechanisch dynamisch of Freudiaans. De suikerspinmachine idem dito. Hij droomde van wolken, is gefascineerd door meteorologische verschijnselen en wilde wolken maken. Oppervlakkig? Mogelijk, maar dan heb je wel een paar lagen gemist. En is het goede kunst? Ik denk het wel, want ik geloof dat je kunst, die niet nalaat ook de oppervlakkige of ongeoefende beschouwer te bekoren en te belonen, goede kunst mag noemen.

In een interview in het Parool zegt Zoro : "...ik wilde met vormeloos materiaal een monumentaal beeld maken en de lieflijke associaties van suikerspin combineren met het geweld van het apparaat. Het gaat meer over machine en het zichtbaar maken van luchtdstromen dan over het kermisgevoel" En "toch is dat letterlijk luchtige imago van suikerspin wel prettig. Beeldende kunst mag ook wel een luchtige verschijningsvorm hebben, het is immers leuk en hoeft

allemaal niet zo zwaar. Het liefst zie ik dat mijn werk drie lagen heeft: de eerste, het 'wow-effect', daarna de inleiding en tenslotte de achtergronden. Hopelijk wordt mijn werk niet weggezet als gimmick, maar gezien als een serieuze bewegende sculptuur.”

BANAAN

Een iets extremer voorbeeld van enkele jaren geleden. Uri Lahav, een student uit Israël, toonde voor een project in de gymzaal een video-simulatie van een meer dan levensgrote banaan, een soort trap-auto op wielen, hijzelf daarin met een leren pilotenhelm op z'n hoofd en applaudiserend publiek in de vensterbank. In de metaalwerkplaats, waar het frame werd geconstrueerd, stond een banaan uit de kantine als model. Tien dagen later kwam aan het eind van de voorstelling de banaan op wielen plotseling te voorschijn vanachter een projectiedoek en reed op het publiek in. Vanuit de neus van de banaan, waar de vijf bladeren bij elkaar komen, spoot een spuitbus kunststof serpentines in het publiek. Het was bedreigend en waanzinnig tegelijkertijd. Maar niet alleen maar zo lollig als het leek. Kort voor het project was Uri in allerijl met alarmerende verschijnselen naar de VU getransporteerd, waar een acute allergie voor banaan werd gediagnostiseerd. Hij moest de rest van z'n leven ver van de banaan blijven. Alleen er naar kijken kon al bijna fataal zijn. Op een van autoritten, die we maakten om gratis materiaal te scoren, vertelde hij over zijn grootmoeder. Als jong meisje had ze met haar zuster een concentratiekamp overleefd. Zij waren ziek en lagen in de ziekenboeg. Eén maal per week stelden de patienten zich op en kwam Dr. Mengele langs om zijn proefkonijnen uit te kiezen. Terwijl ze het vertelde aan haar kleinzoon, greep ze zijn hand en zei: “And, Uri, you won't believe what a handsome man that was, his hair, his suit, his everything, such a gentleman.” Zij en haar zuster waren in hun pubertijd, de hormonen raasden door hun lijf en dr. Mengele was de enige weldoervoede, goedgeklede en verzorgde man, die ze zagen. Uri's vermogen om zelfs de zwaarste ellende te sublimeren in een licht te verteren amusement kwam niet helemaal uit de lucht vallen.

WENS

Het hoeft niet eindeloos herhaald te worden: een jury doet het nooit goed. Toch zou het te prefereren zijn als het volgend jaar werken zouden worden genomineerd, die verbazen, verbijsteren, de ogen openen of doen afvragen hoe het in godsnaam mogelijk ze over het hoofd te hebben gezien, die je doen twifelen aan jezelf in plaats van aan een jury, die lijkt te kiezen voor te veilige paden en bestaande categorieën en de vingers niet te willen branden aan het niet licht categoriseerbare of de verdenking van oppervlakkigheid. Kortom, gewoon betere werken. En iets minder serieus graag.

Lang geleden had ik een buurman die eens tegen me zei “Je lacht te veel, dat vertrouw ik niet”. Toen haalde ik m’n schouders op en dacht dat hij gek was. Nu ik ouder ben, begrijp ik hem beter. Het leven is niet zo leuk als het lijkt en eindigt in de meeste gevallen in catastrofe, maar we zijn veroordeeld tot optimisme en daarom blijven we lachen.

Paul Tames van den Berg

29 – 08 - 07